

BETLEN ANNA

Mint aki rajzszögbe ült...

Tamási Erzsébet Esélyben megjelent cikkében – mint aki rajzszögbe ült, s felugorva azt kutatja dühödten, vajon ki tehetette ezt vele, kinek is keverje le a jól megérdemelt pofont – úgy vagdalkozik szavakat, eszméket, gondolat- és idézettöredékeket hajigálva összevissza, hogy bárhová is talál, biztos célba érjen.¹

A szidalmak záporából szépen kibontakozik előttünk, amint a mindössze két forrásmunkán felnőtt teljes világfeminizmus, s annak még ennél is szűkebb agyú hazai filiáléja a családon belüli erőszak elleni harc álorcáját öltő férfigyűlölet divatáramlatán igyekszik behajózni a közfigyelem kikötőjébe. A hullámok gyenge és ártatlan nő-áldozatokról, magukból kivetkezett, alkoholista és durva-megátalkodott férfi bántalmazókról duruzsolva ringatják az érvényesülés hajóját, miközben az árbocon álnokul a „le a kettős morállal” feliratú zászlót lengeti a szél.

Magvas értekezés a feminista kampányhiénákról

A 2002 őszén (én most itt megnevezem őket, T. E. homályban hagyja a szereplők kilétét:) a Morvai Krisztina vezette Női jogi és gyermekjogi kutatóközpont, a NaNE és a Habeas Corpus Munkacsoport által kezdeményezett „kampány nem érte el célját. Tárgyalóasztalhoz nem sokszor ültek a megoldásért tenni képes felek, annál többet szerepeltek viszont a médiákban (az a fránya többszám, ejnye), legtöbbször a szokott egy-két arc a képernyők előtt (miért előtt?), biztosították közönségüket együttérzésükről és megnyugtattak mindenkit, a legjobb kezekben a megoldás. (Megoldás: na ezt biztos nem mondta senki.) Voltak konferenciák ugyanazokkal ugyanazoknak, de készült tervezet, még álviták is voltak, és alakult természetesen bizottság is. A kampány szervezői a hivatalokat okolják, de »mit lehessen tenni«, van másik téma, ma a gyermekbántalmazás a régi-új kampánycél. A hivatal sem rekedt meg a családon belüli erőszaknál, már a társadalmi egyenlőtlenség megoldásának más szintjein szárnyal. A hivatalok jól jöttek ki a dologból, van publicitás, mindenki láthatta, milyen kemény munka folyik, a mozgalom emberei is megérdemelték a népszerűséget.” (Itt jön, a népszerűséghez fűzve, egy lábjegyzet, elhűlve olvasom:) „A parlamenti képviselők által benyújtott törvényjavaslatot sem a minisztériumok, sem a bíróság, de az ügyészség sem támogatta. A 2003. február 9-i Nap-kele adásban Gönczöl Katalin és Bócz Endre az Igazságügyi Minisztérium képviseletében azzal indokolták az önálló jogszabály elutasítását, hogy a jelenleg érvényben lévő büntető jogszabályokat csak végre kell hajtani, ám a jog egyébként sem alkalmas társadalmi problémák megoldására.” ... stb.

¹ Betlen Anna vitacikkének stílusa, szóhasználata nem tükrözi lapunk törekvéseit. – A szerk.

Most, hogy idemásoltam e hosszú idézetet – nehogy a tartalmi összefüggésekből kiragadott idézetkezelés vádjával illessenek –, eszembe jutott, hogy a bírálóknak esetünkben talán az volna a leghatékonyabb módja, ha az egész cikket idemásolnám és elemezném, ahogy egy költői művet metaforáról hasonlatra, itt csúsztatásról ferdítésre lépegetve. Hogy fogom különben elhíttetni a tisztelt Olvasóval, hogy az egész szöveg pont ilyen sekélyes és zagyva, mint ez az egyetlen bekezdés, jólirányzott lábjegyzetével egyetemben?

Mert pl. mit is jelentsen az, hogy a kampány nem érte el a célját? Mi lett volna az a cél, tudja-e valaki? Ha esetleg az volt a célja a kampánynak, hogy fölkeltsse a közfigyelmet a családon belüli erőszak kérdésköre iránt, s hogy megszólaljanak e tárgyban oly nézetek is, amelyek ezt nem holmi viselkedési, konfliktuskezelés-nemtudási, kölcsönös agresszivitás-problémaként, hanem a férfiak és a nők között fennálló gazdasági, társadalmi, hatalmi különbségek szociológiailag, politikailag és jogilag is megfogalmazható jeleként tudják elének tární; nos, ebben az esetben a kampány többé-kevésbé elérte a célját.

Kétségtelen persze, hogy a kampány olyan valami, amelynek során a kornak s a tárgynak megfelelő *médiákokban* bizony fel-felbukkannak a kampány szervezői, különféle szakértői, szereplői. Csakúgy, mint ahogy – szerintem merőben érdemtelenül – Tamási Erzsébet is elhelyezhette az Esélyben, e tekintélyes szaklapban ezt a... hm... műalkotását.

Aztán a konferenciák. Én, ami szerény személyemet illeti, teljesen kívülállóként, minthogy a kampánynak szervezője nem voltam, állíthatom, hogy éppen a kampány jótékony hatásának köszönhetően nem egy olyan konferencián is szerepelhettem előadóként, ahol számomra újra és újra teljesen idegen közönség és társelőadók vettek részt. Jó, ezek a konferenciák biztosan jelentéktelenek voltak. Eszerint azonban azok, amelyekre Tamási Erzsébet utal („*ugyanazokkal ugyanazoknak*”, emlékeznek, ugye), nyilván jelentőseknek számítanak. Nos, kérdezem tisztelettel: egy EKKORA országban vajon hány jelentős szakmai konferenciát lehet szervezni EGY tárgyban még T. E. számára is megfelelőképpen eltérő közönséggel és előadókkal?

Az álvitákat hagyjuk: az egyszerűen csak sértés. Úgy is vesszük.

Bizottságok. Több is alakult, fel kell világosítanom a szerzőt. És valóban: ezek a bizottságok a kampány néhány hónapja alatt nem tudták elérni a mégoly kívánt eredményt. Nem született nemzeti cselekvési program a családon belüli erőszak hatékony kezelése és megelőzése érdekében, mert ahhoz, hogy ez megszülessék, többre volt szükség, mint holmi ad hoc bizottságokra. Tudniillik ahhoz, hogy nemzeti cselekvési programunk legyen, le kell győznünk a különböző szervek, intézmények és sajnálatosan féltékeny jellemű személyek ellenállását, esetleges egyet nem értését, de még a túlterheltségüket is. A legyőzés útjára az országgyűlési határozattervezet megalkotása, megvitatása és elfogadtatása kínálkozott, s a kihívásnak eleget is tett két kitűnő képviselő (őket nem nevezem meg itt: hivatalból cselekedtek, míg a civilek: heroizmusból). Szeretném ehelyütt kiemelni, hogy a már idézett lábjegyzetében szerzőnk törvényjavaslatot emleget. Országgyűlési határozati javaslatról volt pedig szó, amelyet aztán, nagy örömünkre, áprilisban el is fogadott a parlament (érde-

kes, erről viszont egy szóval sem emlékezik meg a tanulmány – pedig, ha a lapzárta előbb volt is, a határozattervezet hónapokkal korábban már fent virított az Országgyűlés honlapján). A határozat csomagtervet fogalmaz meg, amelynek konkrét megvalósítását a parlament – az esetleges jogszabályalkotással vagy -módosítással, a különféle intézmények létrehozásával és a programalkotással együtt – a kormányra bízta. Majd ezután jön a „hivatal” (a minisztériumok és a többiek) feladata, jöhetnek immár felhatalmazással, mégpedig kormányfelhatalmazással a bizottságok, s talán még tenni is tudnak majd valamit ez ügyben.

Ami a „*másik téma, ma a gyermekbántalmazás a régi-új kampánycél*” fordulatot illeti, nem is tudom, hirtelenjében, mit mondjak. Most pontosan kiről-miről is van szó? A 2002 őszén kezdett kampány nem a levegőből, nem holmi férfifaló feministák nyári tengerparti üdülést követő „na, most akkor kibe harapjunk?” kezdetű felindulásából született.

Augusztusban egy férfi megölte a feleségét és kislányait, majd öngyilkos lett. Szeptemberben egy másik férfi, miután hosszú évek óta fenyegette életveszélyesen a feleségét és gyermekeit, megölte a kisfiát és öngyilkos lett. Levelében közölte, hogy tettét a feleségén vett bosszúként kell értékelni.

A kampány erre a két eseményre tekintettel indult meg, azt követelve, hogy hozzanak olyan intézkedéseket, közöttük jogszabályokat, amelyek segítségével legalább a nyilvánvalóan fenyegető és ismert veszély esetén közbe lehet lépni az áldozatok, potenciális áldozatok védelmében.

Nem is tudom, miről beszélünk. Az a kampány, az a mozgalom, amelynek képviselőit Tamási Erzsébet leginkább eltalálni szándékozik, soha nem állította szembe egymással a nők és a gyermekek bántalmazásának kérdéseit. Mindig, minden fórumon világosan kifejezésre juttatta: a családon belüli erőszak alapja a családban fennálló, a társadalomban is minden szinten meglévő férfi–nő hatalmi egyensúlytalanság alapját képező, s egyben azt tükröző „helyi” hatalmi egyenlőtlenség, ennél fogva elsősorban a nőkre irányul. Akkor is így van ez, ha közvetve-közvetlenül mind a gyerekek, mind az öregek, mind pedig bárki más áldozatul eshet (férfiak is), csak legyenek valami miatt kiszolgáltatottjai a hatalmaskodónak. Senki a felsorolt mozgalmárok közül soha nem állította, hogy a nők jók, a férfiak rosszak volnának. Annyit állítanak csupán, hogy a kérdéses hatalmi (gazdasági-társadalmi) egyenlőtlenség a maga szerteágazó módján történetesen férfiaknak kedvez, amennyiben túlhatalomra kívánnak szert tenni környezetükben.

A hivatal meg a mozgalom, amelyek – bár hiába bizottságoztak, hiába konferenciáztak – sehogy sem jutottak semmire, most mégis boldogan fürdenek a népszerűségben és már megint saját érvényesülési pecsenyéjüket sütögetik (ha jól értem, itt a frissen létrehozott esélyegyenlőségi tárca nélküli miniszteri posztra céloz haragvó szerzőnk), pedig (hadd folytassam az előbb félbeszakított idézetet:) „*a családon belüli erőszak természetesen a mindennapokban nem szünetel...*”.

A mozgalom és a „hivatal” embereinek média-páváskodásáról szóló fejtegetéshez fűzött lábjegyzet (ilyesmit magyarázatként alkalmazunk, ugye), mint látjuk, azt taglalja, hogy a „hivatal” egyáltalán nem ért egyet önmagával: az Igazságügyi Minisztérium (továbbá a bíróságok és

ügyészségek) felkent képviselői szerint a jog betartására és nem átalakítására van szükség.

Tájékoztatom az Olvasót (Tamási Erzsébetet is persze), hogy Magyarországon a közigazgatás nem egy hivatalból áll. Van egy csomó minisztérium, meg mindenféle közigazgatási intézmény, valamint igazság- és jogszolgáltatással foglalkozó további szervezetek stb. Ennek az első látásra értelmetlenségnek tetsző kavalkádnak az a magyarázata, hogy elég sokféle szakmai szempont, társadalmi érdek kifejeződésére, képviselőletére, érvényesítésére mutatkozik egy társadalomban figyelmen kívül nem hagyható igény. Van tehát pl. egy Igazságügyi Minisztériumunk, amely, sok egyéb között persze, a jogrend komolyságát és egységességét felülyeli; vannak továbbá szakminisztériumaink is, amelyek viszont mindenféle, az érdekkörükbe eső kérdéseket igyekeznek jogi úton is szabályozni. Ebből a példából is világosan látható, hogy a „hivatal” (pontosabban a hivatalok) meg a civil szféra, valamint a szakmai testületek, intézetek, egyének nem értenek egyet: egyezkednek, vitatkoznak, érdeket és nézetet ütköztetnek. Ha még ehhez – a hatalmi ágak alkotmányos elválasztásának elvén okulva – hozzávesszük, hogy a népképviselői funkciót betöltő Országgyűlés pedig javaslatokat tesz, kezdeményez és – a fent jelzett vitákat követően – dönt, úgy rögtön érthetővé válik a Tamási Erzsébet által érthetetlennek beállított helyzet.

Visszatérve a konkrét problémára: az Igazságügyi Minisztérium valóban nem értett egyet a két képviselő által benyújtott eredeti indítványban szereplő javaslattal, hogy tudniillik a családon belüli erőszak megelőzése és hatékony kezelése önálló büntetőtörvényi tényállás bevezetését igényli a magyar jogrendbe. A vita nem csupán a két képviselő és az Igazságügyi Minisztérium között folyt. Részt vettek benne a kampányt indító civil szervezeteken és szakértő testületeken kívül az államigazgatás különféle pontjain található szervezetek szakemberei, valamint a parlament különféle bizottságai is. Én magam pl., köztisztviselő létemre, még a döntést megelőzően állást foglaltam egy publikációmban amellest, hogy szükség volna ennek a bizonyos új jogszabálynak a megalkotására. A viták végül kompromisszumhoz vezettek. Mi, akik (egyebek között svéd példából merítve) helyesnek tartottuk volna a családon belüli erőszak törvényi tényállásának bevezetését a büntetőjogba, belenyugodtunk abba, hogy a jelenlegi helyzetben, minthogy *„a családon belüli erőszak természetesen a mindennapokban nem szünetel...”* (– T. E.), sürgetőbb és nagyobb támogatástól övezett intézkedések meghozatalával lépünk előbbre.

A kampány kezdeményezői és bonyolítói – köztük a Tamási Erzsébet munkájában nemegyszer rosszhiszeműen, mi több hamisan idézett Morvai Krisztina büntetőjogász is – egyetértének a jogrendet védelmező Igazságügyi Minisztériummal abban, hogy jogszabályok önmagukban nem hozhatnak megoldást társadalmi problémákra. Abban is egyetértének – sőt, Morvai Krisztina idézett könyve erre külön példátartat prezentál az olvasónak –, hogy már a meglévő jogszabályok helyes alkalmazása is sokat segítene a családon belüli erőszak áldozatain, sokat lendítené a megelőzés lehetőségein is. Ettől még – minthogy úgy látják, ennek a bűncselekmény-típusnak a kezelését a jelenleginél jobban elősegítené – azért helyesnek tarthatják egy új jogszabály megalkotását is.

Bűncselekmény vagy mi?

Tamási Erzsébet tanulmánya „A bűncselekmény: a bántalmazás” című fejezetében arra a tudományos újdonságra hívja fel kriminológiában járatan olvasói figyelmét, hogy a bűncselekménnyé nyilvánítás nehéz dolog. Bár felsorolt kételyei a ma érvényes büntetőjogszabályok bármelyike kapcsán is felvethetők: hány pofontól számít, milyen súlyú bántalmazást vegyünk, mi lesz az elkövetővel, ha szabadul, ki tartja el a börtönben ülő gyermekeit – a kriminológus szerző azonban a családon belüli erőszak kérdése kapcsán továbbmegy, az egyszerű szakszerűtlenség határain is túlra: „*meddig tartható fogva a visszaeső? Amíg meg nem bánja, be nem látja vétkeit?*” Nem, kérem, hanem legfeljebb addig, ameddig azt a bíróság határozatában elrendeli. „*Akkor majd visszafogadható? Ha mégsem, hová költözik? Ki ad munkát a börtöntölteléknek?*” A családon belüli erőszak megelőzése és hatékony kezelése érdekében megfogalmazott és elfogadott országgyűlési határozat azért jött létre, hogy a kormánynak módja és kötelessége legyen kidolgozni olyan eljárásokat, létrehozni olyan intézményeket, támogatni olyan segítő szervezeteket, amelyek egyrészt hozzájárulhatnak a konfliktusok elmergesedése megelőzéséhez, másrészt segíthetik a bajban lévők helyzetének javítását (a tulajdonmegosztást, szétköltözést, rehabilitációt is ideértve).

A tervezett távoltartó rendelkezés bevezetése akkor lesz sikeres, ha azt a jogalkotó össze tudja hangolni a többi igazságszolgáltatási eljárással. Ha tehát a távoltartó rendelkezés alkalmazkodik először a rendőrség (vagy más jogszerűen eljáró hatóság) intézkedéséhez, második lépésben az esetleges bírósági ügymenethez. A siker egyik legfontosabb jelzője lesz, ha az emberek megtudják: nem lehet következmények nélkül bántalmazni valakit akkor sem, ha az illető a feleségünk, gyermekünk, anyánk, apánk.

Tehát egyetértünk abban (és T. E. máshelyütt leszögezi: „*a kérdés nem is az, hogy büntessük vagy sem...*”, megint másutt: „*a törvényi szabályozás... nem árt, ha van*”), hogy büntetendő dolog egy másik személyt agyba-főbe verni, megerőszkolni, kizárni, bezárni, meztelenül ablakon lógatni kifelé, fenyegetni, zsarolni – hadd ne folytassam. Ezen esetek jelentős részét illetően egyetértünk továbbá abban is, hogy mivel nem tartjuk feltétlenül elvetemült gazembernek, az elkövetőt nem csukadjuk azonnal börtönbe, csak – a felsorolt cselekményektől való hatékony eltiltás érdekében – egy időre távol tartjuk az áldozatoktól. Tamási Erzsébet szerint akkor is baj van, ha börtönbe kívánjuk csukni a bűncselekmény elkövetőjét, és akkor is, ha nem. Ha igen, akkor meddig tartható bent, ki ad munkát a börtöntölteléknek, mi történik a gyerekeivel stb., ha nem, akkor hová megy a kitiltás ideje alatt, ki gondoskodik a biztonságáról.

Összefoglalom: EGYETÉRTÜNK abban, hogy a felsorolt cselekmények büntetendők, NEM ÉRTÜNK EGYET azonban abban, hogy a büntetést valóban alkalmazni is kell. Én ezt az ellentmondást ésszel föl nem foghatom.

A Tamási Erzsébet jelen munkáján végigívelő látszatvita – hogy tudniillik nem jogszabály-módosításokra, hanem inkább megelőzésre van szükség – az ő személyes problémája. Mutasson rá valaki: ki és hol mondott vagy sugallt olyasmit, hogy nincs szükség megelőzésre, nincs szük-

ség támogató intézmények létrehozására, nincs szükség képzésre, oktatásra, gazdasági, kulturális, egészségügyi stb. programokra e téren, hanem kizárólag büntető jogszabályok létrehozására van szükség? Hogy egyebet ne mondjak, az oly sokat hivatkozott, és a kampány kezdeményezői által is oly nagy örömmel fogadott országgyűlési határozat „a családon belüli erőszak megelőzésére és hatékony kezelésére irányuló nemzeti stratégia kialakításáról” részletes előírásokat tartalmaz éppen a – nem is értem miért – hiányolt területeken.

Szerzőnk – nagyon tiszteletreméltó dolog – hitet tesz a magánélet, ezen belül is a szexuális élet, a gyermeknevelési módszerek és szokások, valamint, ha jól értem, a betegségek intim mivolta, kívülről való érintetlensége mellett. Ezt persze immár megszokott módon kissé zagyván teszi, mert egyrészt azért (kicsit) be kell avatkozni kívülről, ha muszáj (emlékszünk: „*a kérdés nem is az, hogy büntessük vagy sem, hanem hogy hogyan csökkenthetjük, előzhetjük meg, mégpedig a legkevesebb beavatkozással*”), másrészt szigorúan tilos még csak ránézni is („*honnan és ki meri venni a bátorságot, hogy ítélkezzen és állást foglaljon, amikor az erőszak okait keresi a párkapcsolatban?*”). Hát, nem tudom. Gondolom, ha büntethető és büntetendő az erőszak, akkor mégiscsak akad majd, aki beavatkozzék az intim viszonyokba kívülről, s veszi a bátorságot, hogy ítélkezzék, az erőszak okait kutassa. Bíróság a neve.

Nő – férfi

A tanulmány külön hangsúlyt fektet a nő–férfi viszony szerinte elfogult és egyoldalú kezelésének problémájára. A „feminista” szerzők – tudjuk meg –, amennyiben az a nők kedvezőbb megítélése érdekében hasznos, maguk alkalmaznak kétféle elvárásrendszert, amennyiben azonban nem hasznos, rögtön kettős morált emlegetnek. Szerinte a feministák pozitív diszkriminációnak tartják, ha válás esetén a gyereket az anyánál helyezik el, biológiailag meghatározott tényezőkre (perinatális depresszió, premenstruációs szindróma) hivatkoznak jellegzetesen női bűnelkövetések esetén, mint amilyen az újszülöttyilkosság is, viszont „*nincs az a feminista kutató és mozgalmi ember, aki ne kérné ki a nők biológiai másságára való hivatkozást, ha az nem előnyös a nők számára*”.

A nők biológiai sajátosságaira előszeretettel hivatkozó szerzők aligha sorolhatók azok közé, akiket tudós kriminológusunk feministáknak nevez. Az újszülöttyilkosságokról szóló, általa is idézett mű szerzője, Cseres Judit pl. (nem tudom, őt hogyan is osztályozzuk végül) könyvében azt állítja, hogy ezek az anyák családjukon belül súlyosan bántalmazott nők, s hogy a csecsemő megölése minden esetben a nő rettenetes és végletes elnyomottságára, kiszolgáltatottságára, elszigeteltségére, reménytelen, kilátástalan helyzetére vezethető vissza. Tessék csak elolvasni: Éltékozolt újszülöttek, BM Kiadó, 2000.

Ami pedig a válaszokat illeti: igaz, statisztikák támasztják alá, hogy „*a válás kezdeményezői döntő többségében a nők*”. Mit bizonyít ez? Hogy a házasságok többnyire a nők számára válnak elviselhetetlenné? Vagy hogy a férfiak nem szeretnek „intézkedni”? Vagy egyenesen (lásd a szerzőnk

által oly szeretettel idézett Hernádi Miklós közismert nézeteit), hogy a nőknek a válás direkte jó üzlet? Ez az adat szerintem leginkább azt bizonyíthatja, hogy a bántalmazónak, mivel az erőszakos kapcsolat az ő céljait kitűnően szolgálja, nem érdeke a válás; ezzel szemben a bántalmazottak jelentős része, bármily nehéz is az, nagyon is szeretne kiszabadulni az erőszakos kapcsolat szorításából. Így jobbára a bántalmazott fél adja be a keresetet. Innen lehet a nőtöbbség, szerintem. És tessék ezt összehasonlítani azzal a köztudott ténnyel, hogy a nők átlagjövedelme minden társadalmi rétegben és foglalkozási csoportban, – korcsoportra, lakóhelyre, bármilyen ismérvre bontva – szignifikánsan alacsonyabb a férfiakénál, hogy ezen belül a gyermekes anyáké még sokkalta alacsonyabb, hogy válás után a tetszőleges férji jövedelemből csupán a hivatalosan megállapítható rész terhelhető meg tartásdíjjal stb. – biztos, hogy olyan jó üzlet ez? Persze tényleg nem ártana egy rendes vizsgálat e tárgyban.

Igaz, a gyerekeket (főként a korábbi időkben) legtöbbször az anyánál helyezik el. Az is igaz, hogy az elmérgesedett kapcsolat talaján kevesek képesek a náluk maradt gyermeket fenntartás nélkül (az esetleg őket még mindig zaklató, fenyegető) apára bízni, s neki csupa jót mesélni a drága édesapáról. Nyilván szép számmal akadnak kisstílu, bosszúálló nők – ki mondta, hogy nem? De mi lehet az oka annak, hogy a bíróságok, főképp korábban, szinte biztosan ítélték az anyáknak a gyerekeket? Szerintem az (nosza, vizsgáljuk meg ezt is), hogy társadalmunkban a nő elsődleges szerepének az anyaság, az otthoni környezet biztosítása számít(ott), a férfi pedig mint a családon kívüli közösség aktív tagja, mint az ott végzett tevékenység elismeréseként szerzett jövedelem birtokosa, mint a családját a családon kívüli világban végzett munkája révén eltartani képes és köteles szereplő jelenik (jelent) meg a közgondolkodásban – így a bírói ítéletekben is.

Rajta, indítsunk mozgalmat a sztereotípiák leküzdése érdekében: benne vagyok. Vegyük rá a férfiakat, hogy tömegesen vállaljanak a nőkével egyenlő felelősséget és feladatokat a háztartásban, a gyermeknevelésben, gondozásban, az idősek és betegek ellátásában. A hangsúly a TÖMEGES-SÉGEN van! Néhány hőssel kevésre megyünk. Számoljuk fel a nők társadalmi-gazdasági hátrányait: a férfiaktól, ezen belül is a házasságtól való függésük fő okát. Független, egyenrangú partnerek között, mondhatni, okafogyottá válik az erőszak.

Ki bánt kit?

A tudós kriminológus az Esély című szociálpolitikai szaklap hasábjain arról tájékoztatja a jóhiszemű olvasót, hogy a feministák szerint „*A feleséggyilkos férfiak vadállatok, a férjgyilkos nők hosszú szenvedésüket hirtelen felindulásban, önvédelemből követték el*² (sic! – beszédes az elírás, a korrektúraolvasóknak külön elismerésem). *A bántalmazó férfiak direkt ütnek nyolc*

2 „Hosszú futásodra mindig számíthatunk!” – egy egész ország röhögött együtt Gazdag Gyulával filmje címén, az ostoba kisvárosi párttitkár (vagy mi) bugyuta szóvirágján.

napon belül gyógyuló sebeket a nőknél, a verbális erőszak is csak a férfiak mód-szere, a nők csak azzal védekeznek, amivel tudnak (Tamási Erzsébet e ponton nem áttal a NaNE által lefordított és kiadott »Miért marad?« című, szociális munkások számára Amerikában készült, és nem pedig – mint ő állítja –, a Morvai Krisztina könyvét röviden megismétlő kézikönyvre hivatkozni, amely, persze mondanom se kell, ilyesmit sehol se mond). *A nő magatartását, öltözkését felemlíteni, őt közreműködő, provokáló áldozatnak minősíteni főben járó bűn, de természetes (sic!) provokáció férfialdozatról beszélni.* Szerintem ez a politikai szélső-bulvárlapok harcokban edzett szerzőit³ is megszegyenítő – általam azért némelyest megjegyzetelt – dührohám önmagáért beszél, kár volna túlmagyarázni. Egy jelentéktelen apróság azért kikíváncozik belőlem, nem tudom, az Esély tisztelt olvasói vajon mennyire jártasak a családon belüli erőszak szociális kezelésének napi gyakorlatában. Hogy tudniillik a bántalmazó férfiak direkt nyolc napon belül gyógyulót ütnének. Nos, személyes (meglehetősen szerény volumenű) áldozatsegítő munkám, valamint a nálam sokkalta több klienst ellátó önkéntes-kollégáim, továbbá egyebek között éppen a Morvai Krisztina könyvében nyilatkozó áldozatok beszámolóinak alapján is határozottan állíthatom: a bántalmazók, ha kell, igen gyakran (és igen hamar) megtanulják, hogyan lehet úgy verni hitvesüket, hogy ne maradjon látható nyoma. Az ember (még egy férfi is) képes alkalmazkodni a szigorú körülményekhez: nem az arcra üt, hanem a fejre. Nem a lábba rúg, hanem a hasba.

Tamási Erzsébet kissé hevenyészetten összeválogatott (időről időre egymásnak is ellentmondó) idézetekkel illusztrálva igyekszik bizonyítani a szaklap olvasói számára, hogy erőszakot mindenki alkalmaz, nő és férfi, s hogy a családon belüli erőszak éppen úgy ér férfiakat, mint nőket, sőt, a gyermekeket a nők sokkal inkább bántalmazzák, mint a férfiak. Ez utóbbi megjegyzéssel kapcsolatban kérem a pontos forrást, a részletes adatokat. Reprezentatív mintán végzett felmérést bármely országból a gyermekbántalmazási esetek számára, időbeli alakulására vonatkozóan – a bántalmazás súlyossági foka, az elkövetővel fennálló kapcsolat jellege, az elkövető és az áldozat neme, valamint az áldozat és az elkövető által együtt töltött idő szerinti bontásban. Ha ez megvolt, tárgyalunk.

Ami pedig nők és férfiak által elkövetett családon belüli erőszak eseteket illeti, álljon itt példaként a következő forrás:

Az Amerikai Egyesült Államok Kormánya Igazságügyi Hivatalának bűnügyi statisztikai összefoglalóiból (<http://www.ojp.usdoj.gov/>) megtudjuk, hogy az USA-ban 1993 és 1998 között – az igazságügyi hatóságok által folytatott célzott programok eredményeként, szemben a T. E. által képviselt hiedelemmel, miszerint „*A világ nyugati felében, ahol múltja van a hasonló törvényi szabályozásnak, alig csökkent a családon belüli erőszak...*” – 21 százalékkal (1,1 millióról 876 ezerre) esett vissza a nők ellen az intim partner által elkövetett erőszak esetek száma. Mind 1993-ban, mind 1998-ban 160 ezerre volt tehető a férfiak által intim kapcsolatukban (házastárs, élettárs, volt házastárs, volt élettárs, férfi- vagy nőpartner részéről) el-

³ Tessék csak beleolvasni itt-ott Seszták Ágnes munkásságába – nekem ő a kedvencem e műfajban.

szenvedett erőszak esetek száma. Az 1993 és 1998 közötti évek átlagában az erőszakcselekmények nőáldozatainak 22 százalékát partnere (volt partnere) bántalmazta, ez az arány a férfiak esetében 3 százalék.

Az adatfelvétel a 12 éves és idősebb mindkét nembeli amerikai népességre reprezentatív mintán készült, évi kétszeri lekérdezés keretében. 1996-ban, 1997-ben és 1998-ban a partner által elkövetett emberölések száma kisebb volt, mint 1976 óta bármikor. 1998-ban a nők még mindig ötszörre többször váltak partnerük által elkövetett erőszak áldozatává, mint férfiak. Százezer lakosra 767 partner általi erőszakot elszenvedett nő és 146 férfi jutott 1998-ban.

Az emberölések 11 százaléka volt a partnerkapcsolati erőszak következménye. 1976-ban 3000, 1998-ban már „csak” 1830 ilyen esetet regisztráltak. A partner által elkövetett emberölések áldozatainak 72 százaléka nő volt, szemben az 1976-os 50 százalékkal. 2000-ben az emberölések nőáldozatainak 33 százalékát, a férfiáldozatok 4 százalékát ölte meg partnere.

A partner által elkövetett erőszakcselekmények női áldozatainak 45 százaléka nevelt 12 évesnél fiatalabb gyermeket. Az egész népesség körében ez az arány 27 százalék volt.

Most pedig ideidézem Tamási Erzsébet tudós megállapítását:

„Gyűjthetnénk még adatokat arról, hogy a nők semmivel sem kevésbé erőszakosak, semmivel sem kevésbé ártatlanok a férfiaknál. Ezt a tételt nem tagadják a legradikálisabb feministák sem. Tagadják viszont, hogy a családi erőszakban a nők is aktívan részt vesznek, pedig a rendőri jelentések verekedésekről szólnak és nem »férfi ver nőt« eseményekről.” Hát, gyűjtsön. Állunk elébe. De felkérem tisztelettel: legyen óvatos. Akadnak ebben az országban, akik értenek a statisztikai adatok gyűjtésének, kezelésének és értelmezésének a szabályaihoz. Szerzőnk a rendőrség által évtizedeken keresztül alkalmazott (ez ma már szerencsére a múlté!), éppen a családon belüli erőszak nemekre meghatározott voltát tagadni, azt elfedni, lehazudni szolgáló hírhedt terminus technicust – „családi verekedés” – használja, a célból, hogy igazolja: a nők semmivel sem jobbak, mint a férfiak. Épp oly bántalmazók, erőszakosak tudnak lenni, mint amazok.

Kétségkívül igaza lehet: Tamási Erzsébet például, dacára annak, hogy nő, jelen cikkében (mint aki rajzszögbe ült) elkövet mindent, amit szóbeli, írásbeli bántalmazás címén csak el lehet követni: sérteget, becsmérel, címkéz, gyanúsítgat, vádaskodik. Meg kell azonban nyugtatnom – s vele az Olvasót is –: mindezek a cselekmények csupán függő viszony keretében fejthetik ki igazi szándékolt hatásukat.

Bennünket ugyan meg nem félemlít.

Magyarázkodás

Magyarázattal tartozom: miért írtam meg ezt a cikket. A Tamási Erzsébet által tanulmánya címében talán némelyest pontatlanul „csendes”-nek nevezett stílusú, s az efféle színvonalú munkákra tisztességes szakember nem reagál írásban. Nehogy véletlenül hozzájáruljak a „hányan hivatkoztak munkásságára” kérdés sikeres kitöltéséhez a doktorandusi kér-

VITA

dőíven. Az inkriminált dolgozat azonban az Esély című szakfolyóiratban jelent meg, az Esélyben, amely minden szociális munkához eljut, s amelynek főszerkesztője Lévai Katalin, néhány hónapja esélyegyenlőségi tárca nélküli miniszter.⁴

Tájékoztatom az Olvasót, hogy jelen írásomban bírált cikk (Tamási Erzsébet: *A családon belüli erőszakról, csendesebb, szentségtörő módon* – Esély, 2003/3.) nem tükrözi az Esélyegyenlőségi Kormányhivatal megítélését sem a tudományos tisztességre, sem a nők általános társadalmi helyzetére, sem pedig a családon belüli erőszak kérdéskörére vonatkozóan.

⁴ Lévai Katalin miniszteri kinevezésekor természetesen azonnal lemondott a főszerkesztői posztról. Neve alatt csak a már addig elkészített számok jelentek meg.